

Δικαιοσύνη, Κοινή Γνώμη και Μ.Μ.Ε *

Του Γιώργου Σταυρόπουλου,

*Προέδρου της Εθνικής Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (Ε.Ε.Δ.Α),
Επίτιμου Αντιπροέδρου του Συμβουλίου της Επικρατείας*

§1. Η Δικαιοσύνη στα κείμενα και την πράξη

Το Σύνταγμα του 1975, όπως τροποποιήθηκε μεταγενέστερα, αποτελεί, με λίγες, αν και σημαντικές εξαιρέσεις, ένα ικανοποιητικό κείμενο ως προς τα θέματα της δημοκρατικής συγκρότησης της Πολιτείας και της κατοχύρωσης των ατομικών και των κοινωνικών δικαιωμάτων. Ιδιαίτερα, όσον αφορά τα θέματα της ανεξαρτησίας της Δικαιοσύνης, το Σύνταγμα προβλέπει πλείστες όσες εγγυήσεις, τόσο ως προς τη λειτουργική, όσο και ως προς την προσωπική ανεξαρτησία των δικαστικών λειτουργών, στους οποίους συγκαταλέγονται πλέον και οι εισαγγελείς. Ενώ, όμως, οι συνταγματικές ρυθμίσεις φαίνονται επαρκείς, η κοινή νομοθεσία επιτρέπει πλείστες δυσλειτουργίες, δικονομικής κυρίως φύσης, αλλά όχι μόνο, οι οποίες υπονομεύουν την αγαθή, υποτίθεται, πρόθεση του συνταγματικού νομοθέτη. Καθώς έτσι δεν προβλέπεται στη Χώρα μας αποτελεσματικό σύστημα διήθησης των υποθέσεων, κατά βαθμίδα δικαιοδοσίας, τα πολιτικά, ποινικά και διοικητικά δικαστήρια κατακλύζονται από χιλιάδες υποθέσεις, των οποίων η εκδίκαση καθυστερεί υπερβολικά, κατά παράβαση της γενικής αρχής της εντός λογικής προθεσμίας διεξαγωγής μιας δίκης. Για το δεύτερο βαθμό δικαιοδοσίας σημαντικοί περιορισμοί πρόσβασης ουσιαστικά δεν υπάρχουν. Η ποινική δικαιοδοσία πάσχει, ίσως, αναλογικά, περισσότερο, ενόψει και της βαρύτητας των εννόμων αγαθών που διακυβεύονται. Η προδικασία αργεί σε εξαιρετικό βαθμό, αλλά και τα ακροατήρια, στα οποία παραπέμπονται, συχνά άκριτα, υποθέσεις που θα μπορούσαν να είχαν περατωθεί, κατά την προδικασία, συνήθως καθυστερούν την εκδίκαση των υποθέσεων, οι οποίες είναι δυστυχώς άγνωστο πότε θα περατωθούν με την έκδοση τελεσίδικων ή αμετάκλητων αποφάσεων. Η έκδοση από τα διοικητικά δικαστήρια αποφάσεων σε ορισμένο χρόνο συναρτάται προς την πανθομολογούμενη κακή λειτουργία της Δημόσιας Διοίκησης. Στις αστικές, τέλος δίκες, και όταν, κάποτε, καταστεί μια δικαστική

απόφαση αμετάκλητη, αν ο οφειλέτης δεν εξοφλήσει τα οφειλόμενα, αρχίζει μια νέα, επίπονη διαδικασία περί την εκτέλεση. Πρόκειται για τον «ασάλευτο χρόνο της Ελληνικής Δικαιοσύνης», όπως προσφυώς έχει χαρακτηριστεί. Όλοι γνωρίζουν τα προβλήματα, ελάχιστοι όμως έχουν τη διάθεση να προωθήσουν μια σημαντική αλλαγή. Ο δικηγορικός υπερπληθωρισμός αποτελεί, από την άλλη, σημαντικό παράγοντα συντήρησης της σημερινής απαράδεκτης κατάστασης. Και οι ίδιοι όμως οι δικαστές, μέσω των Ενώσεών τους, συχνά αντιδρούν σε πρωτοβουλίες για την ανατροπή της επικρατούσας πραγματικότητας. Φαίνεται ότι είναι αρκετοί εκείνοι που εξυπηρετούνται από την τωρινή παθολογική κατάσταση στο χώρο της Δικαιοσύνης. Και αυτό είναι βαθειά απογοητευτικό.

§2. Η Δικαιοσύνη και τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης (Μ.Μ.Ε.)

Τα Μ.Μ.Ε. μεταφέρουν την πληροφορία, εκφράζουν άποψη και ασκούν κριτική. Ο ρόλος τους που είναι καιρίος στη Δημοκρατία κατοχυρώνεται ρητά στο Σύνταγμα και τα διεθνή κανονιστικής φύσης κείμενα. Παλαιότερα, μόνο έντυπα, τώρα και ηλεκτρονικά, τα Μ.Μ.Ε. επιδεικνύουν, τυπικά, μια αξιοσημείωτη ανεξαρτησία. Ασκούν κριτική για τα κακώς, κατά τη γνώμη τους, κείμενα και δεν χαρίζονται, συχνά, στις Κυβερνήσεις. Αποτελούν, όμως, συνήθως ιδιωτικές επιχειρήσεις, εξαρτώμενες από τον αριθμό των αναγνωστών ή των τηλεθεατών τους και, κυρίως, από τον όγκο των διαφημίσεων που προβάλλουν. Αυτή είναι η επιφάνεια των πραγμάτων γιατί η ουσία είναι μάλλον σκοτεινή. Η σύνδεση πολλών από τα Μ.Μ.Ε. με το μεγάλο κεφάλαιο, εφοπλιστικό, κατασκευαστικό και όχι μόνο, δημιουργεί απορίες και ερωτηματικά, αν όχι βεβαιότητες, για τις επιδιώξεις τους απέναντι στην εκάστοτε εξουσία.

Πιο εμφανείς, αλλά όχι λιγότερο επικριτές είναι οι επιδιώξεις της κρατικής ή δημόσιας ραδιοτηλεόρασης. Η τελευταία, ελεγχόμενη πλήρως από το εκάστοτε κόμμα που κυβερνά, αποβλέπει, συνήθως, με λαμπρές εξαιρέσεις, στην καθημερινή πλήση εγκεφάλου των πολιτών γύρω από το αλάνθαστο των κυβερνητικών επιλογών, προβάλλοντας σχεδόν αποκλειστικά το όποιο κυβερνητικό έργο.

Τα Μ.Μ.Ε. ασκούν κριτική και ορθά πράττουν. Στην διαμόρφωση των πολιτικοκοινωνικών δυνάμεων η επίδραση των Μ.Μ.Ε. είναι ουσιώδης. Η κριτική που αυτά ασκούν, ακόμα και η σκληρή κριτική, αποτελεί μέρος της δημοκρατικής διαδικασίας. Αντικείμενο της κριτικής μπορεί να είναι κάθε εξουσία, ακόμα και η δικαστική. Εδώ, όμως, πρέπει να ξεκαθαριστούν κάποιες έννοιες. Η καταχρηστική άσκηση οποιουδήποτε δικαιώματος δεν επιτρέπεται

κατά το Σύνταγμα (αρ.25 παρ.3). Ακόμα και το δικαίωμα στην πληροφόρηση και κριτική έχει τους περιορισμούς του (άρθρο 14 και 15 του Συντάγματος, άρθρο 9 και 10 ΕΣΔΑ, άρθρο 52 Χάρτη για τα θεμελιώδη δικαιώματα της Ευρωπαϊκής Ένωσης). Η κριτική των δικαστικών ενεργειών και αποφάσεων είναι ευπρόσδεκτη, αλλά πρέπει να είναι τεκμηριωμένη και όχι αυθαίρετη, υπηρετούσα σκοπιμότητες της στιγμής, και να τηρεί το νόμο που είναι η έκφραση της λαϊκής βούλησης. Οι διαρροές στα Μ.Μ.Ε. κατά την ανάκριση, και όχι μόνο, κεντρίζουν μεν το ενδιαφέρον της κοινής γνώμης, αλλά παρέχουν μονομερείς, και συχνά εσφαλμένες, πληροφορίες, ενώ καταργούν στην πράξη το δικαστικό απόρρητο, το οποίο προβλέπεται για να διευκολύνει τις διαδικαστικές ενέργειες των ανακριτικών υπαλλήλων, προκειμένου να υπηρετηθεί καλύτερα ο σκοπός της αποτελεσματικής διαλεύκανσης των εγκλημάτων. Η ελεύθερη ενημέρωση της κοινής γνώμης αποτελεί συνταγματική αρχή, αλλά και η ανεξαρτησία της δικαστικής εξουσίας, ομοίως. Η αρμονική συνύπαρξη των αξιακών αρχών που αυτές εκφράζουν αποτελεί το ζητούμενο.

Η σφοδρότητα των επιθέσεων κατά της Δικαιοσύνης δεν πηγάζει πάντοτε από αγαθές προθέσεις. Τα Μ.Μ.Ε. έχουν χαρακτηριστεί ως τέταρτη εξουσία, και, όπως κάθε εξουσία, τείνουν και αυτά να καταχρώνται τη θέση τους στη δημοκρατική έννομη τάξη. Επιτίθενται συχνά στη Δικαιοσύνη και την απαξιώνουν συνειδητά, με τελικό σκοπό να επηρεάσουν τις αποφάσεις της. Ακόμα χειρότερα, επικρίνουν συγκεκριμένους δικαστές, στους οποίους όμως δεν επιτρέπεται να υπερασπιστούν δημόσια τον εαυτό τους! Προσπαθούν με τη μέθοδο των διαρροών, για τις οποίες φυσικά, δεν ευθύνονται μόνο τα ίδια, όχι απλώς να ενημερώνουν για τις δικαστικές ενέργειες που προβάλλουν, αλλά να τις επηρεάζουν πριν ή να τις απαξιώνουν μετά. Ας μη λησμονείται ότι τα Μ.Μ.Ε. συχνά προβάλλουν μονομερώς ή επικρίνουν άκριτα πολιτικές ή άλλες επιλογές και, χρησιμοποιώντας τη δύναμή τους, δεν διστάζουν να στραφούν και κατά δικαστικών λειτουργιών. Ορισμένοι, μάλιστα, δημοσιογράφοι ή διευθυντές Μ.Μ.Ε., συνήθως υπαινικτικά, προσπαθούν να ασκήσουν επιρροή σε δικαστικούς λειτουργούς, ακόμα και για να προστατέψουν τα προσωπικά οικονομικά τους συμφέροντα, τρέχοντα ή μελλοντικά. Άλλες φορές η κριτική που ασκούν στηρίζεται απλώς σε αποσπασματικές ή λανθασμένες πληροφορίες. Πολλοί από τους δημοσιογράφους των δικαστικών ρεπορτάζ ενεργούν υπό την πίεση της άμεσης διακίνησης της είδησης, πρόχειρα, χωρίς να επιχειρούν την αξιόπιστη επιβεβαίωση της σχετικής πληροφορίας. Όσοι μάλιστα από τους συναδέλφους τους είναι αρμόδιοι να διαμορφώνουν τους τίτλους των σχετικών δικαστικής φύσης ειδήσεων, καθώς συχνά δεν αντιλαμβάνονται πλήρως το περιεχόμενό τους, συντάσσουν τίτλους ειδήσεων εσφαλμένους,

συχνά παραπλανητικούς και κάποτε εντελώς αντίθετους με την ίδια την είδηση!

§3. Η Δικαιοσύνη και η Κοινή Γνώμη

Η εικόνα του έλληνα δικαστή και εισαγγελέα στην κοινή γνώμη συνδέεται με συγκεκριμένα στερεότυπα που αναπαράγονται στην ελληνική κοινωνία. Σκιαγραφούν, πολλοί, τους δικαστικούς λειτουργούς, ως εξαιρετικά αυστηρούς, κυρίως, στην εφαρμογή των δικονομικών κανόνων, και μάλλον σκληρούς ή αδιάφορους για την περιπέτεια του προσώπου που επιζητεί την παρέμβασή τους ή απλώς αναγκάζεται να μετέχει, με τον ένα ή τον άλλο τρόπο, σε δικαστικές ή εισαγγελικές διαδικασίες. Τα στερεότυπα, όμως, αυτά αδικούν τους δικαστές και τους εισαγγελείς στην γενικότητά τους. Πλείστοι δικαστικοί λειτουργοί πασχίζουν για να απονείμουν ουσιαστική δικαιοσύνη, εργαζόμενοι αθόρυβα και νυχθημερόν, επιδεικνύοντας συχνά ιδιαίτερη ευαισθησία απέναντι στον αδύναμο με τον οποίο συμπάσχουν. Υπάρχουν όμως και δικαστές και εισαγγελείς που δεν ασκούν τα καθήκοντά τους με την προσήκουσα επιμέλεια, καταχρώνται και αυτοί την εξουσία που τους ανατέθηκε και αυθαιρετούν.

Το μείζον πρόβλημα της Δικαιοσύνης στις μέρες μας είναι η καθυστέρηση στην απονομή της, σε βαθμό που ο μέσος πολίτης συχνά δυσανασχετεί ιδιαίτερα μαζί της. Ο τομέας στον οποίο εμφανίζεται η μεγαλύτερη βραδυπορία είναι ο τομέας της ποινικής δικαιοσύνης. Οι υποθέσεις αργούν ήδη πολύ να διεκπεραιωθούν στο στάδιο της ποινικής προδικασίας. Προκαταρκτικές εξετάσεις, προανακρίσεις και ανακρίσεις καθυστερούν υπερβολικά. Οι εισαγγελείς, συχνά, λόγω φόρτου εργασίας ή για άλλους λόγους, δεν προωθούν την περαίωση πολλών υποθέσεων στα δικαστικά συμβούλια, αλλά τις παραπέμπουν στο ακροατήριο, στο οποίο είναι άγνωστο πότε θα εκδικασθούν. Η για μεγάλο χρόνο ταλαιπωρία των κατηγορουμένων που διατηρούν τυπικά το τεκμήριο αθωότητας και ιδίως των μαρτύρων είναι απαράδεκτη. Από την άλλη, είναι δύσκολο στην Κοινή Γνώμη να κατανοήσει την τρόπο ενέργειας κάποιων εισαγγελικών λειτουργών, όταν για τα ίδια πρόσωπα, ασκούν αλληπάλληλες αιτήσεις αναίρεσεως, δίνοντας την εντύπωση ότι εξυπηρετούν πολιτικά την εκάστοτε Κυβέρνηση. Η αστική δικαιοσύνη, πάλι, καθυστερεί και αυτή λόγω των πολλών και ποικίλων δικονομικής φύσης διαδικασιών, τις οποίες χρησιμοποιούν παρελκυστικά πολλοί στρεψόδικοι διάδικοι που δεν επιθυμούν την ταχεία ολοκλήρωση των σχετικών δικών. Ο φόρτος εργασίας στα διοικητικά δικαστήρια, εν γένει, αντανακλά τις πάγιες δυσλειτουργίες της δημόσιας διοίκησης, τις οποίες και τα δικαστήρια αυτά καλούνται να

αποκαταστήσουν με παραδοσιακή καθυστέρηση. Η μεγάλη, άλλωστε, διάρκεια των δικών στην Ελλάδα, έχει επανειλημμένα καταγγελλεί από τα όργανα του Συμβουλίου της Ευρώπης, ως αναιρούσα τις αρχές της Δίκαιης Δίκης. Και η Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (Ε.Ε.Δ.Α.), που αποτελεί τον ανεξάρτητο εθνικό θεσμό για την προστασία και προώθηση των δικαιωμάτων του ανθρώπου, έχοντας επιληφθεί του μείζονος αυτού προβλήματος, έχει προβάλλει, μεταξύ άλλων, την ανάγκη μιας γενναίας δικονομικής μεταρρύθμισης που θα αντιμετωπίσει ριζικά το πρόβλημα. Η Ε.Ε.Δ.Α. έχει επιμείνει, ειδικότερα, στην ανάγκη μαγνητοφώνησης και απομαγνητοφώνησης, στην ποινική δίκη και όχι μόνο (βλ. Ετήσια Έκθεση της Ε.Ε.Δ.Α., έτους 2016, σελ 97).

Ο μέσος πολίτης δεν μπορεί να αντιληφθεί γιατί ο ύποπτος ή ακόμα και ο κατηγορούμενος συχνά διαπομπεύεται πριν καν διενεργηθεί η πρωτοβάθμια δίκη του. Τα Μ.Μ.Ε. αναλαμβάνουν αυτεπάγγελτα το ρόλο του κατήγορου, του δικαστή και του εκτελεστή της ποινής της διαπόμπευσης! Δεν γνωρίζω αν το φαινόμενο μπορεί να αντιμετωπισθεί ποινικά, αστικά ή με την πειθαρχικά ελέγξιμη μη τήρηση των αρχών της δημοσιογραφικής δεοντολογίας από τα συλλογικά όργανα των δημοσιογράφων. Με τέτοιες, όμως, συμπεριφορές δεν θίγονται μόνον πρόσωπα κατά τεκμήριο αθώα, αλλά και το κύρος της ίδιας της κρατικά οργανωμένης απονομής της Δικαιοσύνης, στην οποία υποκαθίστανται, για λόγους κυκλοφοριακούς ή άλλους, πρόσωπα που συνήθως δεν έχουν καμιά σχέση με τους κανόνες της αντικειμενικότητας και της αμεροληψίας. Δεν φαίνεται να τηρούνται καν πολλές από τις σχετικές οδηγίες του Ε.Σ.Ρ. Ορισμένες φορές, μάλιστα, προσβάλλεται ακόμα και η μνήμη θυμάτων εγκληματικών πράξεων και, συχνότερα, περιφρονείται το πένθος και ο πόνος των συγγενών.

Ο μέσος πολίτης απορεί που η Δικαιοσύνη, παρά τη συνταγματική της κατοχύρωση, δέχεται τόσο πολλές και τόσο έντονες επιθέσεις από τους εκπρόσωπους της εκτελεστικής εξουσίας, όταν αυτοί θεωρούν ότι κάποιες αποφάσεις της Δικαιοσύνης τους βλάπτουν πολιτικά. Σε ένα κράτος δικαίου, οι διαρκείς επικριτικές επιθέσεις κατά των αποφάσεων της Δικαιοσύνης από την εκτελεστική εξουσία υπονομεύουν ευθέως τη διάκριση των λειτουργιών και το σεβασμό που πρέπει να έχει ο πολίτης στις αποφάσεις της Δικαιοσύνης.

Απορεί, επίσης, ο μέσος πολίτης όταν παρατηρεί ότι, σε μια ώριμη Δημοκρατία, δεν εφαρμόζονται από την εκτελεστική εξουσία δικαστικές αποφάσεις του Συμβουλίου της Επικρατείας ή του Ελεγκτικού Συνεδρίου ακόμα και αν αφορούν τα ασθενέστερα τμήματα του πληθυσμού, όπως είναι οι συνταξιούχοι.

Δεν μπορεί, ακόμα, να εξηγήσει, εύκολα, ο μέσος πολίτης, πώς συμβιβάζεται με την ουσία της δικαστικής ανεξαρτησίας, η πρόβλεψη, από το ίδιο το Σύνταγμα, της ελεύθερης επιλογής από την Κυβέρνηση, χωρίς κανένα περιορισμό, των Προέδρων και Αντιπροέδρων των Ανωτάτων Δικαστηρίων, τα οποία, και κυρίως το Συμβούλιο της Επικρατείας, ελέγχουν τις διοικητικές πράξεις της Διοίκησης, ακόμα και των Υπουργών που συνέπραξαν στην επιλογή τους ! Βεβαίως, οι παραδόσεις ανεξαρτησίας, σε κάποια δικαστήρια, ακυρώνουν τις στενές κομματικές επιδιώξεις των Κυβερνήσεων, πλην οι πολλές, κατά κοινή συνείδηση, εσφαλμένες σχετικές κυβερνητικές επιλογές των τελευταίων ετών επιβάλλουν, πλέον, την αναθεώρηση της σχετικής συνταγματικής διάταξης.

Απορεί, όμως, ο μέσος πολίτης και γιατί, παρά την απόλυτη συνταγματική απαγόρευση, έχουν επανειλημμένα απεργήσει για μεγάλα χρονικά διαστήματα δικαστικοί λειτουργοί, όπως και δικηγόροι, προκαλώντας ακόμα μεγαλύτερες δυσμενείς συνέπειες στην εύρυθμη λειτουργία της Δικαιοσύνης. Και η απορία του μετατρέπεται σε κατάπληξη, όταν πληροφορείται ότι ο βασικός υποκινητής των αντισυνταγματικών αυτών ενεργειών δικαστικός λειτουργός επιλέγεται στη συνέχεια από την Κυβέρνηση για τη θέση του Προέδρου Ανωτάτου Δικαστηρίου ! Και, βέβαια, δεν μπορεί να ερμηνεύσει γιατί πολλές σοβαρές δίκες, όπως εκείνη των μελών της «Χρυσής Αυγής », αργοπορούν τόσο πολύ ή γιατί ο θεσμός της αναστολής εκτέλεσης των ποινών λειτουργεί τόσο εύκολα ακόμα και σε περιπτώσεις επιβολής ποινών πολυετούς κάθειρξης

§4. Τελική παρατήρηση

Η εικόνα τη Δικαιοσύνης στην Κοινή Γνώμη διαμορφώνεται από πολλούς εξωτερικούς παράγοντες αλλά οπωσδήποτε και από τους ίδιους τους δικαστικούς λειτουργούς. Οι εκτός της Δικαιοσύνης παράγοντες και ιδίως οι εκπρόσωποι, κατά το Σύνταγμα, των δυο άλλων εξουσιών, θα πρέπει να είναι περισσότερο προσεκτικοί έναντι της τρίτης εξουσίας, τηρώντας το ουσιαστικό περιεχόμενο των σχετικών συνταγματικών ρυθμίσεων, τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης οφείλουν να δείχνουν μεγαλύτερη υπευθυνότητα κατά τον χειρισμό της είδησης, όταν αυτή προέρχεται από τις Εισαγγελίες ή τα Δικαστήρια, και, τέλος, οι ίδιοι οι δικαστικοί λειτουργοί οφείλουν καθημερινά να τηρούν τον όρκο τους για την εφαρμογή των νόμων, και κυρίως για την εφαρμογή του υπέρτατου νόμου, του Συντάγματος της Χώρας, ακολουθώντας, κατά τα λοιπά, τις επιταγές της συνείδησης τους. Οι λίγοι ανάξιοι δικαστές πρέπει να απομονωθούν ή να αποβληθούν από το

Δικαστικό Σώμα. Οι πολλοί άξιοι δικαστές και εισαγγελείς πρέπει, αυτοί κυρίως, να δώσουν τον τόνο στη νέα εποχή της ελληνικής Δικαιοσύνης.

23.5.2018

* Ομιλία σε Ημερίδα που οργανώθηκε από την Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, τη Νομική Σχολή του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστήμιου Αθηνών, τη Νομική Σχολή του Αριστοτέλειου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης και την Εταιρία Ελλήνων Δικαστικών Λειτουργών για τη Δημοκρατία και τις Ελευθερίες, στις 23.5.2018, στην Αθήνα.